

II. DOĞU AKDENİZ TURİZM SEMPOZYUMU

(EKOTURİZM)

19 Nisan 2013

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
KARATAŞ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK
YÜKSEKOKULU

Editör
Yrd. Doç. Dr. Murat İsmet HASEKİ

2013

T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar VII. Bölge Müdürlüğü, 2013

ISBN:

Copyright: Bu kitabın yayın hakkı T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar VII. Bölge Müdürlüğü'ne aittir. Bildirilerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kapak Tasarım

Burcu YURDAÖZER

Sayfa Düzeni

Burcu YURDAÖZER

Baskı

Ofis Reklam Danışmanlık

Adres : Kurtuluş Mah. 64014 Sk. Egemen Apt. Kat:1 No:1

Seyhan/ADANA

Tel : 0 322 456 21 37

e-posta : ofisreklam@hotmail.com - ofisreklam.net

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No:

Adana, 2013

SUNUŞ

Ekoturizm çevreci ve yerel halkın daha iyi ekonomik koşullara ulaşmasını öngören doğa dostu bir turizm çeşididir. Daha açık bir ifadeyle ekoturizm, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyarettir.

Turizm sektörü içinde, doğaya dayalı olarak forme edilen bu turizm çeşidi sürdürülebilir kırsal kalkınmanın da aracı olarak görülmektedir. Genellikle küçük gruplar halinde yapılan ve yerel düzeydeki küçük ve orta ölçekli firmalardan hizmet alan ekoturizm, küçük aile işletmelerinin çoğalmasını sağlayarak, geleneksel mimarinin ve yerel kaynakların kullanımını artırarak, kırılğan ekosistemlerin korunması ve bu ekosistemlerin bulunduğu bölgeler ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesi için kaynak yaratabilecek bir araçtır. Özellikle dağlık, ormanlık ve kırsal bölgelerde, köylerde yaşayan halkın yoksulluğu göz önüne alındığında ekoturizm, sosyal sınıflar ve bölgeler arasındaki dengesizliği azaltabilecek bir etken konumundadır.

Ekoturizm kapsamında çevre, doğal yaşam, insan, yerel kültür, sürdürülebilirlik, yenilenebilir temiz enerji kullanımı, enerji verimliliği, doğal, organik ve yöresel gıda, doğa dostu temizlik, doğa dostu mimari ve atıkların geri kazanımı vb. gibi birçok konu ele alınıp incelenebilmektedir.

Sunduğu ekonomik, sosyal ve çevresel faydalar dolayısıyla ekoturizm dünyada ve Türkiye’de hem devlet hem de özel kurum ve kuruluşlarca desteklenmektedir. Türkiye’de 2023 vizyon planları çerçevesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı; doğa koruma ve doğal kaynakları verimli, sürdürülebilir kullanma felsefesi doğrultusunda Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve diğer sivil toplum kurumları çeşitli destekleyici çalışmalar yapmaktadır.

2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu’nun bu yılki ana teması, dünyadaki trendler ve Doğu Akdeniz bölgesinin sahip olduğu zengin doğal kaynakların korunarak sürdürülebilir ekonomik, sosyal, çevresel faydalar üretebilmesi amacıyla yönelik olarak “Ekoturizm” olarak belirlenmişti. Bölgemizdeki tüm turizm okulları, öğrencileri ve akademisyenleri yanında kamu ve özel sektörden ilgili paydaşların da katılımıyla gerçekleştirilecek olan sempozyum sonucunda bilimsel veriler ve pratik hayattan uygulamacıların bakış açıları bir araya getirilmesi ve bölgemizin, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar VII. Bölge Müdürlüğü tarafından geliştirilen

“Ekoturizm Eylem Planı”na temel teşkil edebilecek bir altlık üretilmesi de ayrıca hedeflenmişti.

Bu yıl da Turizm Haftası (15–22 Nisan) içinde 19 Nisan’a planlanan 2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu’na bölgemizden tüm turizm alanında çalışan akademisyenler, turizm profesyonelleri, kamu yöneticileri, belediye başkanları, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Orman ve Su İşleri Bakanlığı yetkilileri ve turizm sektör temsilcileri davet edildi.

Bu yıl, Sn. Müge SÜRMEİ ÖZVEREN başkanlığındaki SKAL’ın ana sponsorluğu; Sn. Can AKŞİT yönetimiyle Seyhan Oteli, Sn. Nuri NOHUT yönetimiyle Hotel Bosnalı ve Büyükşehir Belediyesi sponsorluğu; Adana Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, TÜRSAB, ÇUKTOB desteği ve T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar VII. Bölge Müdürlüğü işbirliğinde geniş bir katılımıla organize ettiğimiz II. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu’na destek veren tüm Yüksekokul, Üniversitemiz ve T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar VII. Bölge Müdürlüğümüz personeline, özellikle de Sempozyum boyunca destekleyici, hızlı ve titiz çalışmaları nedeniyle, başta Sn. Nursel TURAN, Sn. Yüksel ABİDİNOĞLU, VII. Bölge Müdürümüz Sn. Etem BOZ ve ekibi ile Sempozyum Sekreteri ve Seyahat İşletmeciliği Bölüm Başkanı Doç. Dr. Mehmet Cihan YAVUZ ve ekibine; bildiriler kitabının editörlüğünü titizlikle yapan Yrd. Doç. Dr. Murat İsmet HASEKİ’ye; Güzel Sanatlar Fakültemiz öğretim elemanlarından Sn. Metin AYGÜN ve Sn. İlker GÜL’e; Ofis Reklam Danışmanlık firmasından Sn. Ferhat GÜRLER ve Sn. Burcu YURDAÖZER’e en içten teşekkürlerimi ve tebriklerimi sunarım.

Ayrıca, Sempozyumun gerçekleştirilmesinde desteklerini esirgemeyen başta Adana Valimiz Sn. Hüseyin Avni COŞ ve Çukurova Üniversitesi Rektörü Sn. Prof. Dr. Mustafa KİBAR olmak üzere, bölgemizdeki tüm Valilerimiz ve Üniversite Rektörlerimize, Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI’ya teşekkürlerimi sunarım.

Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu’nun gelecek yıllarda daha da gelişerek bölgemiz turizmine katkı vermesi dileğiyle...

2. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu Yürütme Kurulu Başkanı
Doç. Dr. Fikret DÜLGER

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	III
İÇİNDEKİLER	V
KURULLAR	VIII
SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ	
1. ADANA’NIN KORUNAN ALANLARI VEDOĞA TURİZMİNDE KULLANIMI: Bünyamin NUR, Nagehan BALPINAR	1
2. MERSİN’ DE DOĞA TURİZMİ POTANSİYEL ALAN ÖRNEKLERİ: Ahmet TAŞDELEN	12
3. HATAY İLİNİN DOĞA TURİZMİ DEĞERLERİ: Ahmet AKKİPRİK	25
4. OSMANİYE’NİN DOĞA TURİZMİ DEĞERLERİ: Nuri YILMAZ, Fatih GÜVERCİN, Kemal ÖZCAN	37
5. NİĞDE’NİN KORUNAN ALANLARI VE DOĞA TURİZMİNDE KULLANIMI: Turgut KOÇAK	47
6. KAYSERİ’NİN KORUNAN ALANLARINDA DOĞA TURİZMİ: Orhan CEYLAN	56
7. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANLARI KAPSAMINDA TÜRKİYE’NİN EKOTURİZM POLİTİKALARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME: Arş. Gör. Serkan POLAT, Arş. Gör. Semra AKTAŞ POLAT	64
8. EKOTURİZM VE YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ: Arş. Gör. Sercan BENLİ	75
9. TOROS DAĞLARI’NDA KIRSAL KALKINMADA EKOTURİZM POTANSİYELİ: Öğr. Gör. Diler DEMİRTAŞ	83

10. ADANA İLİNİN EKOTURİZM POTANSİYELİ:
EKOTURİZM FAALİYETLERİ YAPILAMAMA NEDENLERİ
VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: Arş. Gör. Sıla KARACAOĞLU, Oya
YILDIRIM, Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI _____ 93
11. DENİZ YABAN HAYATI İZLEME TURİZMİ VE
MERSİN'DE KAPLUMBAĞA İZLEME POTANSİYELİ: Yrd.
Doç. Dr. Kamil UNUR, Öğr. Gör. Gülser YAVUZ _____ 110
12. ADANA İLİNİN KUŞ GÖZLEM TURİZMİ POTANSİYELİ:
Özgün SÖZÜER, Itri Levent ERKOL _____ 130
13. EKOTURİZM KAPSAMINDA DAĞ VE DOĞA
YÜRÜYÜŞÜ POTANSİYELİ: ORTA TOROSLARDA
ALADAĞLAR VE BOLKAR DAĞLARI: Yrd. Doç. Dr. Diğdem
ESKİYÖRÜK _____ 144
14. HATAY İLİNİN POTANSİYEL EKO TURİZM
ALANLARININ COĞRAFİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(DOĞU AKDENİZ): Arş. Gör. Çağlar Kıvanç KAYMAZ, Uzman
Emre ÖZŞAHİN _____ 161
15. BİR EKOTURİZM AKTİVİTESİ OLARAK MAĞARA
TURİZMİ: MERSİN MAĞARALARI ENVANTER ÇALIŞMASI:
Yrd. Doç. Dr. Gürkan AKDAĞ _____ 180
16. İNANÇ TURİZMİNDE ASHÂB-I KEHF MAĞARASI:
DOĞU AKDENİZ ÖRNEĞİ: Arş. Gör Semra AKTAŞ POLAT,
Arş. Gör. Serkan POLAT, Prof. Dr. Orhan BATMAN _____ 193
17. GASTRONOMİ TURİZMİ VE ADANA MUTFAK
KÜLTÜRÜ: Erdinç BALLI _____ 206
18. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM BAĞLAMINDA TURİZM
EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN KURUMSAL SOSYAL
SORUMLULUK ALGILARININ BELİRLENMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: Ferda KERVANCI, Ayşe İpek
KOCA _____ 219

19. ALTERNATİF TURİZM KAPSAMINDA ADANA'DA
YAYLA TURİZMİ: Yrd. Doç. Dr. Kamil UNUR, Öğr. Gör. Zafer
BUZCU, Öğr. Gör. Sibel ÇINAR OĞUZ _____ 228
20. EKOTURİZM KAPSAMINDA YAYLA TURİZMİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: MERSİN ÖRNEĞİ: Erdal
KİŐİOĐLU _____ 246
21. YEREL ÜRÜNLERİN DÜNYA İLE BULUŐMASINDA
COĞRAFİ İŐARETLERİN KULLANILMASI: DOĞU
AKDENİZ BÖLGESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: Arş. Gör.
Semra AKTAŞ POLAT, Arş. Gör. Serkan POLAT _____ 262

KURULLAR**ONUR KURULU**

Ömer ÇELİK	Kültür ve Turizm Bakanı
Prof. Dr. Veysel EROĞLU	Orman ve Su İşleri Bakanı
Hüseyin Avni COŞ	Adana Valisi
Hasan Basri GÜZELOĞLU	Mersin Valisi
Celalettin CERRAH	Osmaniye Valisi
Mehmet Celalettin LEKESİZ	Hatay Valisi
Şükrü KOCATEPE	Kahramanmaraş Valisi
Prof. Dr. Mustafa KİBAR	Çukurova Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. K. Suha AYDIN	Mersin Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr Adem ERSOY	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Orhan BÜYÜKALACA	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Hüsnü Salih GÜDER	Mustafa Kemal Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mehmet Fatih KARAASLAN	Sütçü İmam Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Abdullah ÖZTOPRAK	Doğu Akdeniz Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. D. Tayyar ŞEN	Toros Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Yıldırım ÖNER	Girne Amerikan Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. H. Çetin BEDESTENÇİ	Çağ Üniversitesi Rektörü
Sn Ahmet ÖZYANIK	Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü

DANIŞMA KURULU

Prof.Dr.	A.Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
Prof.Dr.	Atabay DÜZENLİ	Çukurova Üniversitesi
Prof.Dr.	Ahmet AKTAŞ	Akdeniz Üniversitesi
Prof.Dr.	Halis OĞUZ	Selçuk Üniversitesi Silifke Taşucu MYO
Prof.Dr.	Mehmet ALTINAY	Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm ve Otelcilik MYO.
Prof.Dr.	Süleyman TÜRKEK	Çağ Üniversitesi
Doç.Dr.	Fikret DÜLGER	Çukurova Üniversitesi
Doç.Dr.	Mehmet Cihan YAVUZ	Çukurova Üniversitesi
Doç.Dr.	Hüseyin ALTAY	Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç.Dr.	Fatma Nur İPLİK	Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç.Dr.	Bahattin ÖZDEMİR	Akdeniz Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	İsmet ESENYEL	Girne-Amerikan Üniversitesi
Sayın	Etem BOZ	Orman ve Su İşleri Bakanlığı VII. Bölge Müdürü

BİLİM KURULU

Prof.Dr.	A.Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
Prof.Dr.	Ahmet AKTAŞ	Akdeniz Üniversitesi
Prof.Dr.	Mehmet ALTINAY	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Prof.Dr.	Halis OĞUZ	Selçuk Üniversitesi Silifke
Prof.Dr.	Ahmet ÖZER	Toros Üniversitesi
Prof.Dr.	Bahar TANER	Mersin Üniversitesi
Doç.Dr.	Kemal BİRDİR	Mersin Üniversitesi
Doç.Dr.	Mehmet Cihan YAVUZ	Çukurova Üniversitesi
Doç.Dr.	Fatma Nur İPLİK	Adana BTÜ
Doç.Dr.	Hüseyin ALTAY	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Deniz BOZ	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Oya Berkay KARACA	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Murat İsmet HASEKİ	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Diğdem ESKİYÖRÜK	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Dilek TETİK	Mersin Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Kamil UNUR	Mersin Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Erdiñ KARADENİZ	Mersin Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Göknil Nur KOÇAK	Mersin Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Mustafa ÇAM	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Necdet BİLGİN	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Adnan ÖZYILMAZ	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Bayram ÖZER	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	İzzettin ULUSOY	Mustafa Kemal Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Tölen SANER	Yakın Doğu Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Remzi GEMCİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Akif ALTINBIÇAK	Mersin Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	İsmet ESENYEL	Girne-Amerikan Üniversitesi

DÜZENLEME KURULU

Doç.Dr.	Fikret DÜLGER (Düzenleme Kurulu Bşk)	Çukurova Üniversitesi
Doç.Dr.	Mehmet Cihan YAVUZ (Sempozyum Sek)	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Murat İsmet HASEKİ	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Oya Berkay KARACA	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Diğdem ESKİYÖRÜK	Çukurova Üniversitesi
Yrd.Doç.Dr.	Deniz BOZ	Çukurova Üniversitesi
Öğr. Gör.	Sibel Çınar OĞUZ	Çukurova Üniversitesi
Öğr. Gör.	Diler DEMİRTAŞ	Çukurova Üniversitesi
Öğr. Gör.	Zafer BUZCU	Çukurova Üniversitesi
Öğr. Gör.	Erdoğan BALLI	Çukurova Üniversitesi
Uzman	Nagehan BALPINAR	T.C. Orman ve Su İşl. Bak.lığı VII. Böl.M.lüğü
Araş.Gör.	Sıla KARACAOĞLU	Çukurova Üniversitesi
Araş.Gör.	Beril DÖNMEZ	Mersin Üniversitesi
Fak. Sekr.	Günay KARABACAK	Çukurova Üniversitesi

DENİZ YABAN HAYATI İZLEME TURİZMİ VE MERSİN'DE KAPLUMBAĞA İZLEME POTANSİYELİ

Yrd. Doç. Dr. Kamil UNUR, Öğr. Gör. Gülser YAVUZ
Mersin Üniversitesi

Özet

Yaban hayatı turizmi, insanlara doğal ortamlarında hayvanları izleme ve/veya onlarla etkileşimde bulunma fırsatı sunarak dünya çapında milyonlarca dolarlık bir endüstri haline gelmiştir. Günümüzde, özellikle doğada nadir bulunan ve nesli tehlikede olan hayvanların yer aldığı destinasyonlarda bu turizm etkinlikleri artış göstermektedir. Bunların en önemlilerinden birisi olan ve 200 yıldır evrende varolduğu bilinen deniz kaplumbağaları, dünyada nesillerin korunması konusunda bir sembol olarak görülmektedir. Binlerce kilometre yüzerek doğduğu kumsallara geri gelerek yumurtlaması ve bu yumurtalardan aynı anda çıkan yavruların ay ışığını takip ederek denize doğru ilerlemesi büyük bir ilgi uyandırmaya devam etmektedir. Özellikle yuvalama kumsallarında izleme turizmi etkinlikleri birçok destinasyona önemli katkılar sağlamaktadır. Akdeniz, Caretta Caretta ve Chelonia Mydas deniz kaplumbağalarının en önemli üreme alanlarından birisidir ve Türkiye'deki 21 üreme kumsalından dördü Mersin'de bulunmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada yaban hayatı turizmi ve deniz yaban hayatı turizmi irdelenmekte ve kaplumbağa izleme turizmi ile Mersin'in deniz kaplumbağaları izleme potansiyeli ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kaplumbağa izleme turizmi, Caretta Caretta, Chelonia Mydas, Mersin.

Giriş

Birçok ülkede kalkınmada en önemli sektörlerden biri olarak görülen turizmin sürekliliği, büyük oranda sahip olunan turizm kaynaklarının korunmasına ve geliştirilmesine bağlı olmaktadır. Günümüzde insanların eğitim seviyelerinin artışı ve bilinçlenmeleri, çevre konularına karşı artan düzeyde ilgi ve hassasiyetleri uluslararası turizm talebini de etkilemiştir. Özellikle düzensiz gelişen turizme bir alternatif olarak; çevrenin ve kaynakların sürdürülebilirliğini hedefleyen ekoturizm, tüm dünyada hızla gelişen bir sektör olarak dikkat çekmektedir. Öyle ki Dünya Turizm Örgütü'ne göre ekoturizm ve doğa turizmi genel olarak turizm endüstrisinden 3 kat daha hızlı büyümektedir. 1998'de 45 milyon kişi ekoturizm seyahati gerçekleştirirken, 2010 yılında bu rakamın 70 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Erdoğan ve Yağcı, 2002: 406; Ekoturizm Sektör Raporu, 2012: 4-5).

Ekoturizm; insanların doğal çevre konusunda eğitilmeleri ve çevreyi yorumlamalarını içeren ve ekolojik sürdürülebilirlik için yönetilen doğa temelli turizmdir (Newsome, Dowling ve Moore, 2005: 1-3). Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) ekoturizmi; "çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını geliştiren, doğal alanlara yapılan sorumlu

seyahat” olarak tanımlamıştır (Kuter ve Ünal, 2009:148-149). Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) ise ekoturizmi; “Düşük ziyaretçi etkisi yaratarak korumayı geliştiren ve yerel halka fayda sağlayarak aktif sosyo-ekonomik katılımına olanak veren, doğadan keyif almak ve doğanın değerini anlamak amacıyla (geçmiş ve gelecekteki kültürel özelliklere eşlik eden) doğal alanlara yapılan çevre sorumlu seyahattir” şeklinde tanımlamıştır (<http://www.nature.org>).

Başlıca ekoturizm etkinlikleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Erdoğan ve Yağcı, 2002: 409): [yayla turizmi](#), kuş gözlemciliği (ornitoloji) turizmi, foto safari, yaban hayatı gözlemciği/izleme, sportif olta balıkçılığı, bisiklet turizmi, scuba-diving/su altı dalış, çiftlik turizmi, [botanik turizmi](#), kamp karavan turizmi, [mağara turizmi](#), trekking, dağcılık, akarsu turizmi/rafting, kayak, yamaç paraşütü, binicilik-atlı doğa yürüyüşü.

Ekoturizmin birçok tanım ve türleri olmasına rağmen; ortak temanın “ekoturizmin doğal alanlarda koruma hedeflerini kolaylaştırmada ve çevresel sürdürülebilir gelişme ve korumayı teşvik edebilmede sorumlu bir turizm türü” olduğu görülmektedir (Tisdell ve Wilson, 2005: 291). Tanımlardan hareketle ekoturizmin beş temel ilkesinin; doğa temelli olma, yerele fayda sağlama, çevre konusunda eğitici, ekolojik sürdürülebilirlik ve turist memnuniyeti sağlama olduğu söylenebilmektedir (Newsome vd, 2005: 13). Ekoturizmin bu ilkeler bağlamında günümüzde en çok dikkat çeken türlerinden biri “yaban hayatı turizmi” olmuştur.

Yaban Hayatı İzleme Turizmi (Wildlife Tourism)

Yaban Hayatı turizmi, insanlara doğal ortamlarında hayvanları izleme ve/veya onlarla etkileşimde bulunma fırsatı sunarak tur paketleri ve safarilerle dünya çapında milyonlarca dolarlık bir endüstri haline gelmiştir (Rodger, 2011: 149; Higginbottom, 2004). İnsanların çok eski zamanlardan beri hayvanlarla iç içe yaşamalarıyla var olan ilgi, gitgide yaban hayatına ve onların doğal ortamlarına kaymış ve son yıllarda yazılı ve görsel medyada ağırlık verilen belgeseller vb yayınlarla da oldukça popüler bir turizm faaliyetine dönüşmüştür (Newsome vd, 2005: 1-3). Günümüzde, özellikle doğada nadir bulunan ve nesli tehlikede olan hayvanların yer aldığı destinasyonlarda bu turizm etkinlikleri artış göstermektedir (Ballantyne, 2009: 658).

Yaban hayatı yönetiminin temeli, doğal sürecin korunmasıdır. Bunun için, bütün türler göz önüne alınarak, ekosistem ve genetik çeşitliliğin korunması amacı gözetilmektedir. Böylece ulusal veya yöresel ölçekte tehdit veya tehlike altında olan nadir türlerin ve kültürel-ekonomik değeri olan türlerin yaşadıkları alanların korunması ve geliştirilmesini sağlamak mümkün olabilmektedir (Oğurlu 2008: 28) Dolayısıyla yaban hayatı turizminin temel ilkesi türlerin korunmasının teşvik edilmesidir (Newsome vd, 2005: 16).

Yaban hayatı turizminin tasarımı ve içeriği oldukça çeşitlidir. Bunlar; milli parklar gibi doğal alanlarda rehbersiz turlar, kuş izleme, safari, balina izleme turları gibi uzmanlaşmış turlar, üreme alanlarını, doğa koruma alanlarını izleme turları, yaban hayatını içeren organize araştırma, eğitim, koruma turları, yaban hayatı izleme unsurlarını içeren şehir turlarıdır (Higginbottom, 2004: 16). İngiltere Berkshire’de kelebek izleme, Avustralya Springbrook Ulusal Park’ında dalışla balık izleme, Ningaloo Reef ve Great Barrier Reef’de mercan kayalıklarına tüplü dalış, Güney Afrika Adasında köpek balığı besleme, Avustralya’da Mon Repos’da kaplumbağa yumurtlaması izleme, bağımsız seyahat yada otobüs turlarıyla Albatros kolonisi yavrulamalarını izleme, Avustralya Kakadu Ulusal Parkı’nda tekne turları ile timsah izleme, Hint Okyanusunda Christmas adalarında Kırmızı yengeç göçü izleme, Hindistan’da piton izleme, Kenya Tanzania vb ülkelerde araçla safari, Amerika, Avrupa, vb ülkelerde organize turlarla yada bağımsız kuş izleme, Nepal’de kaplan izleme, Batı Afrika Virunga Ulusal Parkında gorilleri izlemek için dağ yolculuğu ve kamp günümüzde yaban hayatı turizmi örneklerinin en popülerlerindedir (Newsome vd, 2005:4-5).

Ülkeler, bölgeler ve kentler yaban hayatı turizminin kendilerine sağladıkları faydalar nedeniyle geliştirmek istemektedir. MacLellan (1999)’a göre; yaban hayatı turizmi nispeten gelişmemiş bölgelerde turizmin gelişiminin sürdürülebilir formunu oluşturabilecektir. İyi yönetilen ve toplumun katılım ve desteği ile yapılan yaban hayatı turizm biçimiyle; ekonomik fayda sağlamak ve çevrenin korunması mümkün olabilecektir. Örneğin, kuşlar ve diğer hayvanların rehberli izleme turlarıyla ve yine turistlerin artan balina izleme ve fotoğrafıma talepleriyle İskoçya yaban hayatı turizmi son on yılda hızlı bir büyüme göstermiştir (Newsome vd, 2005: 10). Yine ekoturizmin en popüler ülkelerinden biri olan Orta Amerika’nın küçük ülkesi Belize’in 2012 turist sayısı 917,869 (584,683’ü Amerikalı) ve 1.3 milyar dolardır (http://www.zeably.com/Tourism_in_Belize) ve araştırmalar turistlerin %49,4’ünün Maya alanlarını, %12,8’sinin parkları ve koruma alanlarını ziyaret ettiğini göstermektedir. Turistler Belize’e manzaranın güzelliğini izleme, doğal bir alanda bulunma ve yaban hayatını izlemek amacı ile geldiklerini ifade etmektedir (Ekoturizm Sektör Raporu, 2012: 15).

Kosta Rika, Meksika, Belize, Ekvator ve Dominik Cumhuriyeti’ne gelen tüm turistlerin yaklaşık %46’sı özellikle bu destinasyonlardaki koruma altındaki yaban hayatını görmek için gelmektedir. Ayrıca foto safari için gelen yabancı turistlerin yoğun olduğu Kenya, Tanzania gibi destinasyonlar ekoturizmden önemli miktarda gelir elde etmektedir. Kenya Vahşi Hayat Servisi, Kenya turizminin % 80’inin yaban hayatı sayesinde geliştiğini ve turizm endüstrisinin ülkenin döviz kazancının üçte birini oluşturduğunu tahmin etmektedir (Ekoturizm Sektör Raporu, 2012: 11-15). Avustralya da yaban hayatı turizmiyle ekonomisine fayda sağlama konusunda en başarılı ülkelerdendir. Kuşlardan memelilere, sürüngenlerden deniz kaplumbağalarına kadar çok çeşitli yaban hayatı kaynağını farklı faaliyetlerle uluslararası ziyaretçi çekmede kullanmaktadır (Rodger vd, 2010:680).

Ülke ve bölgelere yaban hayatı turizminin en çok çekici gelen unsurları yarattığı ekonomik katkıdır. Öyle ki Ruanda'da Volkanlar Milli Parkında turistler dağ gorillerini sadece 1 saat görmek için 170 dolar vermektedirler (Bahçe, 2013: 92). Ayrıca bu turizm türünde direk ve dolaylı başka katkılar da sözkonusudur. Örneğin; yaban hayatı izlemenin ekonomik etkileri ile ilgili geniş kapsamlı bir çalışma Amerika'da 2001'de yapılmıştır. 15.000 yaban hayatı izleyicisi üzerinde yapılan bu çalışmaya göre; katılımcıların harcama düzeyleri çok büyüktür ve genellikle bunlar teknik ekipmana harcanmaktadır. Bir yılda yaban hayatı izleyicileri yalnızca 2,6 milyar doları kamera ve diğer fotoğrafik donanımına, 507 milyon doları uzun mesafeli gözlem dürbünlerine harcamışlardır. 2001 yılında 66 milyondan fazla yetişkin yaban hayatı turizmi kapsamında besleme, izleme ve fotoğraflama faaliyetlerine katılarak 38.4 milyar dolar harcamıştır. Çalışmada ayrıca her yıl kırsal alanların binlerce yaban hayatı izleyicisi için çekim unsuru ve milyon dolarlarca ekonomik katkı yarattığı belirtilmektedir. Amerika yaban hayatı izleme faaliyetleri, 2001'de 95,8 milyar dolarlık toplam endüstrinin 6,1 milyar dolarını (vergiler dahil olmak üzere) oluşturmuş ve 1 milyondan fazla da iş imkanı yaratmıştır (Higginbottom: 2004: 17). Amerika'da sadece milli parklara ziyaretler aracılığıyla turizm ile ilişkili en az 300.000 iş desteklenmiştir (Ekoturizm Sektör Raporu, 2012: 15).

Yaban hayatı turizminin bu konuda zengin destinasyonlarda geliştirilmesi yaban hayatı üzerinde olumlu etkiler yarattığı gibi olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Kenya'da safari faaliyetleri yaban hayatı popülasyonunu, yaşam alanlarını ve yiyecek kaynaklarını azaltması, çita nüfusunun yok olmanın eşiğine gelmesi, Amerika'daki Yellowstone Milli Parkı'nda turistlerin bıraktıkları çöplerin ayların yaşam alanlarını terk etmelerine ve zamansız ölmelerine neden olması bu etkilere örnek olarak verilebilmektedir (Kuter ve Ünal, 2009: 152). Bununla birlikte, yaban hayatı turizmine uygun doğrultusunda geliştirilen kurallar, bu tür aktivitelerin yaban hayatını ve çevre dokusunun sürdürülebilirliğine ve korunmasına yardımcı olabilmektedir (Tisdell ve Wilson, 2000; Newsome vd, 2005; 7-10).

Ülkemiz doğal alanlarının ve yaban hayatı türlerinin önemli kısmını koruyabilmiş nadir ülkelerden biridir. Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında yer alması, üç tarafının denizlerle çevrili olması; ekolojik koşulların çeşitlenmesine, jeolojik yapının çok değişken olmasına, farklı iklim koşullarının oluşmasına ve buna bağlı olarak da çok zengin bir biyolojik çeşitliliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birçok ülkede, ancak özel önlemlerle ve yapay tekniklerle ayakta durdurulabilen birçok yaban hayvanı türü, bugün topraklarımızda doğal olarak varlığını sürdürmektedir. (Ünal, 2011: 1). Son verilere göre hayvan türü sayımız 80 binin üzerinde olup tüm Avrupa'nın 1.5 katı fazlasına denk gelmektedir (<http://www.tukcev.org.tr>). Bu çeşitliliğe rağmen sahip olduğumuz yaban hayatı türleri önemli birer turizm kaynağı olarak değerlendirilememektedir. Ekoturizmin önemini yeni yeni anlaşıldığı ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı'nda ise; "Turizmin Çeşitlendirilmesi Stratejisi" kapsamında alternatif turizm türlerinden ekoturizmin de geliştirilmesi hedeflenmiştir (<http://teftis.kulturturizm.gov.tr>).

Yapılan çeşitli etkinliklerle ülkemizde yaban hayatı bilinci kazandırılma çabalarında da artış görülmektedir. Örneğin, dünyada yaban hayatı fotoğrafçılığının popülaritesine paralel olarak ülkemizde de Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yaban hayatı fotoğraf yarışmaları düzenlenmektedir. “Yarışma ile Türkiye’de yaşayan yaban hayatı türlerinin doğal yaşam ortamlarında çekilmiş iyi kalitedeki fotoğrafları ile topluma tanıtılması ve bu yolla, ülkemizde yaşayan yaban hayatı türleri konusunda başta ilgi gurupları olmak üzere toplumun her kesiminde bilgi, duyarlılık, sevgi ve farkındalığın artırılması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır”.

Deniz Yaban Hayatı Turizmi (Marine Wildlife Tourism)

Yaban hayatı turizmi türlerinden biri olan deniz yaban hayatı turizmi (Marine Wildlife Tourism); başlıca amacı deniz yaban hayatını izleme, deniz yaban hayatı üzerine çalışma yada bu faaliyetten zevk alma olan bir turistik etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda yapılan etkinlikler; deniz yaban hayvanlarını izleme tatilleri, tekne deniz veya nehir ağzı alanlarında geziler, rehberli ada veya sahil yürüyüşleri, karadan deniz yaşamını gözlemleme; deniz ve kıyı doğa rezervlerini ziyaret, ziyaretçi merkezleri ve deniz akvaryumları ziyaret ve katılımcı çalışma veya koruma turlarını içermektedir (Zeppel, 2008: 4).

Özellikle, deniz yaban hayatını gösteren belgeseller, medyada yer alan doğa ve canlı hikayeleri, insanların deniz hayvanlarına olan ilgisini ve onları görerek etkileşimde bulunma isteklerini arttırmıştır. Günümüzde en popüler deniz yaban hayatı turizmi etkinlikleri; balina izleme, kaplumbağa izleme, deniz kuşları (özellikle penguen ve albatros) izleme, balık besleme, deniz aslanı izleme, yunuslar ile etkileşimli yüzme, balina ve köpekbalıkları izleme vb.dir (Zeppel, 2008: 4; Rodger vd, 2011: 150).

Son yıllarda deniz yaban hayatı turizminde oldukça önemli bir talep ve büyüme görülmektedir. Bu etkinliklerde en çarpıcı unsur ekonomik değerlerdir. Örneğin, 2000 yılından bu yana yaklaşık 10 milyondan fazla kişi 85 ülkede yunusları ve balinaları izlemek için yaklaşık yarım milyar dolar harcamıştır (Rodger vd, 2011: 149). Sadece balina izlemenin her yıl 9 milyondan fazla turist çektiği, bu sayının her yıl % 10 arttığı ve dünya çapında 1 milyar dolarlık hacme sahip olan bir turizm türü olduğu tahmin edilmektedir (Rodger vd, 2010:679; Bahçe, 2013: 92). Hollanda Antilleri’nde dalış yapan turistlerden 25 dolar ücret alınmaktadır. Ada sadece dalış etkinliğinden yıllık 30 milyon dolar gelir sağlanmaktadır (Ekoturizm Sektör Raporu, 2012: 15).

Genel olarak yaban hayatı turizminde popüler bir ülke olan Avustralya, deniz turizm endüstrisinde de oldukça başarılıdır. Bu turizm türü Avustralya ekonomisine önemli bir katkı sağlamakta, bu katkının doğrudan 1 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Toplam istihdamın ise 120.000 kişi olduğu düşünülmektedir (Harriot, 2002: 12). Bu destinasyonlara yapılan seyahatlerde deniz yaban hayatının önemli bir belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, Wilson ve Tisdell (2003: 53) Avustralya’nın Bundaberg kentindeki Mon Repos ve Hervey Bay’de deniz

kaplumbağaları ve balinaların varlığının ziyaretçi harcamalarının ekonomik etkilerini öğrenmek amacıyla yaptıkları çalışmalarında 702 deniz kaplumbağa izleyen turiste ve 519 balina izleyen turiste anket uygulamışlardır. Deniz kaplumbağa izleme katılımcılarının % 40'ı (208) ve balina izleme katılımcılarının % 42 (296)'si kaplumbağalar ve balinalar olmasaydı bu bölgeyi ziyaret etmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Yazarlar balina izleme ve deniz kaplumbağası turizminin mevsimlik olmasına rağmen yerel ekonomilere çok önemli katkılar sağladığını ifade etmektedir.

Deniz yaban hayatı turizminin bulunduğu bölgeye yalnız olumlu ekonomik etkileri yoktur. Bu etkiler olumlu/ olumsuz olarak geniş bir şekilde ekolojik, sosyal ve kültürel açılarından (Harriot, 2002: 6) tarafından kategorize edilmektedir:

- * Kıyı turizm gelişimi (nüfus baskısı, inşaat faaliyetleri)
- * Ada temelli turizm altyapısı (marinalar, kanalizasyon boşaltılması, inşaat)
- * Deniz temelli turizm altyapısı (duba, şamandıra, balık besleme)
- * Teknelerle ilişkili zararlar (demir atma, çöp atma, atık boşaltılması)
- * Su temelli faaliyetler (dalış, şnorkel, balıkçılık)
- * Yaban hayatı etkileşimleri (deniz kuşları, kaplumbağa izleme, balina izleme)

Turizm etkinliklerinin, yukarıda değinilen olumsuz etkilerinin minimum düzeyde tutulması için mutlaka kontrollü, planlı ve yerel halkı bilinçlendirecek şekilde uygulanması gerekmektedir. Çünkü günümüzde oldukça heyecan verici bir etkinlik olarak görülen bu turizm türü katılımcılara keyifli vakit geçirten ve deniz ve çevresi konusunda bilinç kazandıran bir deneyim yaşatmaktadır ve turistlerin etkinlikleri sırasında “öğrenme” sürecinden geçmeleri bu turizm deneyiminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Newsome, 2005: 21-228; Zeppel, 2008; Ballantyne vd, 2011). Bu bağlamda Zeppel (2008: 3) deniz kaplumbağaları, yunuslar ve balinalarla ilgili deniz yaban hayatı tur deneyimlerinin, katılımcıların eğitim ve koruma açısından sağladığı faydaları araştırmıştır. Sonuçlar, deniz yaban hayatı turlarının ziyaretçilere “duygusal etkilenmeyi” ve “öğrenmeyi” içeren eğitim ve koruma konusunda yararlar sağlayabileceğini göstermektedir. Katılımcıların bu canlılarla karşılaşmalarında empati kurduklarını ve birtakım davranış değişiklikleri gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca türlerin maruz kaldıkları tehlikeler ve korumaya destek konusunda bilinçlendikleri görülmektedir (Tisdell ve Wilson, 2000: 14).

Birçok destinasyon deniz yaban hayatı turizminin bu önemini farkına varmış ve deniz yaban hayatlarını koruma çabalarına girişmiştir. Örneğin Batı Avustralya'da Monkey Mia yunusların ekonomik açıdan faydalarını görmüşler ve onları korumanın yerel toplumun çıkarına olduğunu anlamışlardır. Bu bilinçle bugün bu destinasyon popüler bir deniz yaban hayatı tatil merkezi haline gelmiştir (Orams, 1999: 67). Hoyt (2001) da bu tür turizmin önemli bölgesel etkisi olabileceğini vurgulamaktadır. Örneğin, Kaikoura- Yeni Zelanda, Provincetown, Massachusetts- ABD, Ogata ve Ogasawara- Japonya, Kanarya Adaları- İspanya toplumları balina gözlemciliği ve onun ekonomik, eğitsel ve bilimsel faydalarıyla “dönüşüm” yaşamışlardır

(Dikou, 2010: 15). Dünyanın en önemli turizm destinasyonlarından birisi olan Phillip Adaları'ndaki yuvalama kumsalında penguen geçit törenini izlemek için yılda 425.000'den fazla ziyaretçi güneşin batışı ile bir araya gelmektedir. Buradan sağlanan gelir [doğal](#) parklar için kullanılmaktadır (Tapper, 2006: 7-8).

Doğal kaynaklar, tüketildiğinde yenilenmesi mümkün olmayan yada ancak uzun vadede yenilenebilen kaynaklardır. Bu nedenle bunların tüketimsiz (non-consumptive) gelire dönüştürme yolu planlı, kontrollü, etkin yönetimli turizmden geçmektedir. Güney Afrika'da yapılan bir çalışma yaban hayatı turizminden sağlanan gelen net gelirin büyükbaş hayvancılıktan yaklaşık 11 kat daha fazla ve iş üretiminin 15 kat daha büyük olduğunu ortaya koymuştur. Yine İzlanda'da yapılan bir çalışma balina izlemenin ekonomik değerinin 1 milyar dolardan fazla olduğunu göstermektedir ve bu İzlanda'da yapılan herhangi bir ticari balina avcılığından sağlanacak gelirden çok daha fazladır. Maldivlerde köpekbalığı dalışı için bir yılda 2.300.000 dolar harcanması ve bunun köpekbalığı eti ihracat değerinden 100 kat daha fazla olması bunların tüketimi yerine turizmini teşvik ettirmektedir. Meksika da benzer şekilde, dünyadaki ilginin farkına vararak Guadalupe Adası sularında nesli tehlikede olan köpekbalığı nüfusunu korumak ve gelişen beyaz köpekbalığı turizmden para kanalize etmek için 2006'dan itibaren projeler uygulamaktadır (<http://www.peopleandplanet.net/?lid=26786&topic=26§ion=47>). Tüm bunlar nesli tehlikede olan yaban hayatı için, ayrı bir ekonomik kaynak ve tanıtım değeriyle tüketimin bir başka yolunu oluşturarak neslinin devamı için şans vermektedir. Deniz kaplumbağaları da bu türlerin en önemlilerinden biridir (Zeppel, 2008:4-5).

Deniz Kaplumbağaları ve Deniz Kaplumbağaları İzleme Turizmi

Deniz kaplumbağaları 200 milyon yıldan beri çok az değişikliğe uğrayarak günümüze kadar yaşama başarısını göstermiş olan yaşayan fosiller olarak görülmektedir (Elmaz, 2005: 9; Tisdell ve Wilson, 2002: 18). Yakın akrabalarından birçok canlı türünün yok olmasına karşılık, uzun bir zaman periyodu boyunca tabii koşullara üstün bir ekolojik tolerans göstererek nesillerinin devamını başarıyla sürdürebilen ender canlılardan birisi olma özelliğini taşımaktadır (<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=353726>). Öyle ki, insanların dinazor çağıyla bağlantılı bugün varolan çok az hayvan türünden birisi olarak görülmektedir (Waayer, 2002: 2).

Deniz kaplumbağaları çevresel, sosyo-kültürel, eğitsel, bilimsel ve ekonomik değerleriyle çok çeşitli unsurları içerdiğinden dünyadaki birçok topluluk için oldukça önemlidir. Öyle ki Hint mitolojisinde dünyanın bir kaplumbağanın sırtından doğan bir filin üzerinde bulunmaktadır. Tanrı Vişnu, yeryüzüne ikinci kez bir kaplumbağa olarak inmiştir. Çinliler kaplumbağanın dünyayı desteklediğine ve her bir ayağının bir elementi ya da dünyanın bir köşesini temsil ettiğine inanmıştır. Taoculukta ise, evreni temsil eden kutsal güçlere sahip bir hayvan olarak kabul edilmiştir. Kaplumbağa yumurtasının kabuğu kutsamada kullanılır. Polinezya yerlileri de kaplumbağayı okyanus tanrılarının gücü olarak sembolize ederler. Afrika mitolojisinde tanrının ilkin kaplumbağaları yarattığı, sonra bunu insanların ve taşların izlediği söylenir. Kızılderili mitolojisinde de kaplumbağa, Tanrı Maheo,

suyun dibinden çıkarttığı çamuru, kaplumbağanın sırtına yığılmış ve yeryüzündeki toprak buradan köken almıştır. Bu nedenle Kızılderililer ona “Kaplumbağa Büyükanne” adını verirler (Armutak, 2004). Görüldüğü gibi deniz kaplumbağaları; birçok farklı din ve inanışta ölümsüzlüğün, üretkenliğin, bereketin değerli bir sembolü olmaları gibi nitelikleri nedeniyle turistler için değerli bir yaban hayatı cazibesi yaratmaktadırlar (Waayer, 2002: 3).

Deniz kaplumbağası temelli ekoturizm faaliyetleri; dünyanın birçok bölgesinde başarıyla uygulanmaya ve büyük bir ilgi uyandırmaya devam etmektedir (Tisdell ve Wilson, 2000: 2). Florida’da binlerce turist hem ulusal hem de uluslararası organize kaplumbağa turlarına katılmaktadır. Florida 1993 yumurtlama sezonuna yaklaşık 10.000 turist katılmıştır (Johnson vd, 1996: 571). Kosta Rika, Sri Lanka, Endonezya, ve Malezya gibi deniz kaplumbağalarının yaşam alanlarının ağırlıkta olduğu ülkelerde deniz kaplumbağa turizmi teşvik edilmekte, Florida, Brezilya, Sabah, Kosta Rika, Güney Afrika ve Avustralya’da turizm, kaplumbağa izleme ağırlıklı olarak gelişmektedir. Bunlar arasında turizm açısından bu kaynağını en iyi kullanan ve bu konuda en popüler olan ülke olarak Avustralya görülmektedir (Wilson ve Tisdell, 2003: 50). Örneğin; 1999-2000 sezonunda deniz kaplumbağalarını izlemek için 23.500 ziyaretçi Avustralya Mon Repos’a gelmiştir. Kaplumbağa izleyicilerinin, bölgedeki toplam doğrudan harcamaları yaklaşık 833,075 Avustralya dolarıdır. 1999/2000 sezonu için dolaylı katkısı 2.680.000 Avustralya doları olmuştur (Wilson ve Tisdell, 2003: 53-54).

Kaplumbağa turizmi çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Örneğin Avustralya Mon Repos Doğal Kaynakları Koruma Parkı’nda Caretta Caretta’ları izlemek için profesyonel rehberler eşliğinde “Kaplumbağa karşılaşma turları” adı verilen etkinlikler düzenlenmektedir. Önceden turistlere kaplumbağa izleme konusunda ön bilgi için yapmaları ve yapmamaları gerekenler konusunda bilgiler içeren bir kitapçık verilmektedir. Turistler yumurtlama kumsalına gece yada sabahın erken saatlerinde gruplar halinde gelerek izlemeyi gerçekleştirmektedirler (<http://www.nprsr.qld.gov.au/parks/mon-repos/pdf/mon-repos-cp-turtle-watch.pdf>). Bu turların dışında deniz kaplumbağaları ülkeler tarafından çeşitli stratejilerle turist çekmede kullanılmaktadır. Meksika, soyu tükenmekte olan 1100 Lepidochelys Olivacea kaplumbağasını turistlerle Mazatlan Akvaryumu’ndan okyanusa bırakmıştır. Mazatlan Akvaryumu, bu kaplumbağaların neslini kurtarmak için 20 yıl boyunca 440 yuvayı korumuş ve yaklaşık 270.000 kaplumbağa yavrusunu okyanusa bırakmıştır. Meksika, bu tür organizasyonlarıyla hem turist çekmekte, hem de doğal yaşama katkı sağlayan bir ülke olarak görülmektedir (<http://www.yabantv.com/haber/12150-kaplumbaga-turizmi>). Pazarlama stratejilerinde turistlere bu etkinliklere daha çok katılarak nesli tehlikede olan bu canlılara daha çok destek olunabileceğinin vurgusu yapılmaktadır. Örneğin; Gana gönüllü turu projesi adı altında 14 günlük bir tatil pazarlanması şu şekilde yapılmaktadır: *“Gana’nın batı sahillerinde, hem güzel bir tatil geçirmek, hem de yörenin ekosistemine faydalı olmak ister misiniz? Dünyanın her köşesinden gelen katılımcılarla deniz kaplumbağalarının yumurtlama alanlarının korunmasına yardımcı olacak, hem bölge hem tüm dünya için, bu eko-*

sistemin ayakta kalmasının önemini, uzmanlardan öğrenecek ve bu çabaların boşa gitmemesini garanti altına alacak olan, yerel halkın yeni nesillerine öğreteceğiz.” (<http://geographika.com/tr/tur/gana-su-kaplumbagasi-gonullu-turu>).

Tüm dünyada doğa koruma açısından bir sembol durumunda olan deniz kaplumbağaları, son 40-50 yıllık zaman zarfında özellikle insan faaliyetleri nedeniyle tehdit altındadır (<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=353726>). Deniz kaplumbağalarının üreme alanları olan kumsalların hızlı bir şekilde tahribi, yaşamlarının karaya bağlı kısmını olumsuz olarak etkilemekte, bununla birlikte cinsiyetleri sıcaklıkla ortaya çıkan deniz kaplumbağalarında küresel iklim değişikliği sonucu yuvalardan çıkan yavruların hemen hemen tümü dişi olmaktadır (Sönmez ve Özdilek, 2011: 22). Bunların dışında, kaplumbağaları dünya genelinde tehdit eden başlıca etkenler şunlardır (Yılmaz vd, 2010: 4; Uçar, 2008: 9): etlerinin besin maddesi olarak tüketilmesi, yumurtalarının bazı ülkelerde toplanıp besin maddesi olarak satılması, bazı türlerin kabuğunun süs eşyası yapımında kullanılması, yağından parfüm sanayinde faydalanılması, derisinin ayakkabı ve çanta yapımında kullanılması, üreme, beslenme ve kışlama alanlarının tahrip edilmesi, balık ağlarına rastlantısal olarak takılarak boğulmaları, denizel ve karasal ortamdaki kirlenme, doğal predasyon, balıkçılık ve trol avcılığı. Ayrıca sürat motorlarının bu canlılara çarpması da ayrı bir tehlike unsurudur. Özellikle plastik atıklar, deniz anasına benzemesi nedeniyle besin maddesi olarak algılanarak, deniz kaplumbağaları tarafından yenilebilmekte ve ölümüne neden olabilmektedir.

Deniz kaplumbağalarının bu olumsuzluklardan etkilenmemeleri için dünya çapında çeşitli önlemler alınmış olsa da bunlar henüz yeterli düzeyde değildir. Örneğin; Endonezya ve Pasifik Bölgesi, 6 deniz kaplumbağası türünün yaşam alanıdır. Hem ülke hem de uluslararası yasalarla deniz kaplumbağalarının her tür ticaretinin yasaklanmış olmasına rağmen Endonezya’da yılda 100.000’den fazla deniz kaplumbağası ülkeye ve yurtdışı pazarlara sunmak için öldürülmektedir. 25.000’i Bali’ye eti, yumurtası, kabukları ve derisi için taşınmakta, yasaklara rağmen hala hediyeelik eşya pazarı için kaplumbağalar alınmaktadır. Büyük tepki çeken bu uygulamalar nedeniyle birçok proje yürütülmektedir (Waayers, 2002: 3). Bu projelerde yerel halkı bilinçlendirme, eğitim verme, turizm etkinliğine katarak istihdam yaratma gibi uygulamalara ağırlık verilerek kaplumbağa turizmi özendirilmektedir (Zeppel, 2008). Özellikle birçok akademisyenin vurguladığı gibi insanların çevreye ve yaban hayatına artan düzeydeki ilgisi ve duyarlılığı kaplumbağaları izleme taleplerini arttırmıştır. Metinde de değinildiği gibi tüketimsiz bir yol sunan ekoturizmin bir türü olan kaplumbağa izleme turizminin günümüzde çok popüler olması ve iyi bir gelir getirmesi nedeniyle kaplumbağaların hayatta kalma şansı artmıştır. Örneğin, Kosta Rika Tortuguero’da ekoturizm gelişiminin, deniz kaplumbağası yuvalama kumsallarında kaplumbağaların ve yumurtalarının yasadışı avlanılmasını azaltan bir etki yarattığı belirtilmektedir (Jacobson ve Lopez, 1994). Artık bunları avlayanlar, zarar verenler ana haberlere, ulusal gazetelere konu olabilmekte, bazı ülkelerde hapis cezalarına çarptırılabilir.

Avlanma ve bilinçli bir şekilde zarar verme dışında, ülkemizde de olduğu gibi deniz kaplumbağalarının yavrulama süreci de yumurtlama kumsalındaki bazı unsurlar nedeniyle olumsuz etkilenebilmektedir. Bu süreç şu şekilde gerçekleşmektedir: Erkek kaplumbağalar ömürlerinin tamamını denizde geçirirken dişi kaplumbağalar üreme sezonunda doğdukları kumsala gitmek üzere göçe başlamakta ve yuva yapmak amacıyla kumsala çıkmaktadır. Sahile yaklaştıklarında kumsalı gözetlemek için zaman zaman başlarını yukarı kaldırmakta ve rahatsız edici bir durumla karşılaştıklarında geri dönmektedirler. Kumsala çıktıklarında yumurta çukurları açmakta ve yumurtladıktan sonra üzerini kumla örterek denize dönmektedirler. Kaplumbağanın kumsala gelişinden, yavruların denize gidişine kadarki bu süreç aşağıda yer alan bazı dış faktörler tarafından olumsuz etkilenmektedir (Uçar, 2008: 6-8; Yılmaz vd, 2010: 8; Jacobson ve Lopez, 1994: 417-418; Johnson vd, 1996: 574-576):

* Kaplumbağanın kumsala çıktığı zaman aralığında kumsalda insanların, bazı olumsuz çevresel faktörlerin bulunması veya kaplumbağanın yumurtlayacak uygun bir yer bulamaması, denize yumurtlamadan geri dönmesine neden olabilmektedir.

* Köpek gibi bazı hayvanların yanı sıra kumsala büyük baş hayvanların sokulması, erozyon, kaçak kum alımı, kuma saplanan şemsiyeler, kumsalda araç trafiği yumurta kayıplarına sebep olabilmektedir.

* Yavrular yumurtadan çıktıktan sonra genellikle geceleri gruplar halinde yuvadan çıkarak, ay ışığının deniz üzerine yaptığı parlıltı sayesinde denizi bulmaktadırlar. Ancak daha kuvvetli başka ışık kaynağı olduğunda buralara yönelebilmekte hatta denize ulaşmadan ölebilmektedirler.

* Özellikle gece yapılan, yönetimsiz insan ziyaretleri ya da izleyicilerin ani hareketleri kaplumbağa yuvalama girişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

* Kumsalda insanlar tarafından kazılan çukurlar ve çeşitli nedenlerden dolayı oluşan tümseklikler, geceleri görülen insan aktiviteleri, geceleri unutulmuş ya da atılan eşyaların tarım arazilerinin veya seraların sahile gittikçe yaklaştırılması, kumsalın yapısının değişmesi yavru kaplumbağaların denize ulaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

* İzleme faaliyetleri gerçekleştirilirken (kalabalık gruplarla izleme, kaplumbağalara yaklaşma, flaşlı fotoğraf çekimi ve fener kullanımı vb) belirlenen kurallarına uymama kaplumbağaları olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

* Yuvalama kumsallarındaki yazlık evler, oteller vb yapılar ile düzensiz ve plansız gelişen turizm yumurtlamak üzere kumsala gelen deniz kaplumbağalarını ve yumurtadan çıkan yavruları olumsuz yönde etkilemektedir.

* Özellikle üreme kumsallarında yüksek oranda çöp bulunması sonucu oluşan kirlilik, yavru kaplumbağaların denize ulaşmasını güçleştirmektedir.

Bu bağlamda deniz kaplumbağası izleme turizmi bu kumsalların koruma altına alınmasına yardımcı olması, bu korumanın sağlanabilmesi için maddi kaynak yaratması, siyasi destek gibi nedenlerle çok önemlidir. Örneğin Avustralya'nın Queensland kentinin "deniz kaplumbağalarını koruma stratejisinde" deniz kaplumbağası ekoturizmi önemli bir rol oynamaktadır (Tisdell ve Wilson, 2002: 2). Bu unsurlar gözetilerek kaplumbağa izleme etkinliğinin bu konuda uzman

rehberler/akademisyenler eşliğinde belirlenen bilimsel kurallara uyularak (ışık, kaplumbağaya uzaklık vb) yapılması gerekmektedir. Ekoturizm, deniz kaplumbağalarının yuvalama kumsallarında yerel ekonomileri desteklemek ve deniz kaplumbağası koruma tanıtmak için bir araç olarak görülmüştür. Tisdell ve Wilson (2002: 14), Caretta Caretta deniz kaplumbağalarını ele aldığı çalışmasında ekoturistler tarafından izleme amaçlı yapılan ziyaretlerin bu türlerin korunması için siyasi ve sosyal destek sağlamanın önemini altını çizmektedir. Aynı zamanda bu turizmle deniz kaplumbağalarını dünyada tehdit eden doğal ve insan kaynaklı etkiler konusunda katılımcıların bilinç düzeylerinin arttığını ifade etmektedir

Ancak bazı yazarlar bu tür faaliyetlerin deniz kaplumbağalarının üremeleri için zararlı olmayan bir biçimde yürütülmesi gerektiğini belirtmişler ve bu konudaki endişelerini vurgulamışlardır. Çünkü bu etkinlikler kurallara uyulmadığı takdirde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Johnson, 1996; Jacobson ve Lopez 1994). Hatta bu konuda özen gösterilmesine rağmen Avustralya, Ningaloo Marine Park'da turistler üzerinde yapılan çalışma turistlerin belirlenen kurallara uymadığını göstermiştir. Bunlar, kaplumbağalara ışık tutma, 3 metreden daha az yanına yaklaşma ve her zaman için kaplumbağanın gerisinde durmama vb.dir (Waayers vd, 2006: 212).

Johnson (1996: 571-576), Florida'da Careta Carettaların üzerinde insanın kısa süreli etkisini görebilmek için kaplumbağa yumurtlama ve denize dönüş sürelerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda Florida Çevre Koruma Departmanı'nın organize kaplumbağa izleme turlarının, kaplumbağanın yumurtlama davranışını ve yuvalamalarını etkileme potansiyeline sahip olduğunu göstermiştir. Yuveyı saklama, süre ve kaplumbağanın denize geri dönüş aşamaları konusunda izleyicili olan deney ve izleyicisiz olan kontrol grupları arasında farklılık görülmüş, ancak izlemenin yavrular üzerinde zararlı bir etkisi görülmemiştir. Yazarlar eğitici ve koruyucu olması, ekoturizm için Florida'ya büyük bir ekonomik kaynak yaratıyor olması ve kaplumbağaların korunmasında halk desteği yaratması nedenleriyle belli yönergelere uyularak organize kaplumbağa izleme tur programının devamını önermektedirler. Johnson vd (1996: 570) kaplumbağa izleyen ziyaretçilerden deney ve kontrol grubu oluşturularak kaplumbağa izlemede gerekli kurallara uyularak yapılan ekoturizmin bir zararı olmadığı sonucuna varmışlardır.

Türkiye'nin Deniz Kaplumbağaları Açısından Önemi ve Mersin'de Kaplumbağa İzleme Turizmi Potansiyeli

Dünya denizlerinde yaşayan sekiz tür kaplumbağanın 5 türü Akdeniz'de mevcuttur. Akdenizdeki türlerin geçmişinin 5-6 milyon yıl öncesine dayandığı bilinmektedir (Elmaz ve Kalay, 2006: 28). Bu türlerin üçü Akdeniz'i beslenme alanı olarak kullanmakta, diğer iki tür olan Caretta Caretta (iribaş kaplumbağa) ve Chelonia Mydas (yeşil kaplumbağa) ise yuvalamak için Akdeniz'de bulunmaktadır (Sönmez, 2006: 6), Akdeniz'deki bu türlerin sayısının 2000 Caretta Caretta ve 500 Chelonia Mydas ergin dişi olduğu tahmin edilmektedir (Kaksa, 2008: 2).

	Dünya pop. (dişi)	Akdeniz pop. (dişi)	Türkiye pop. (dişi)
<i>Caretta caretta</i>	+60.000	2.000	450-900
<i>Chelonia mydas</i>	+200.000	300-500	230-380

Tablo.1. *Caretta Caretta* ve *Chelonia Mydas* dişi popülasyonları (Kaksa, 2008: 6)

Caretta caretta ve *Chelonia mydas* Türkiye'nin Akdeniz sahillerine düzenli olarak yuva yapmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalarda elde edilen verilerle Akdeniz'de bulunan *Caretta Caretta* popülasyonunun yaklaşık % 25'ini, *Chelonia Mydas* popülasyonunun % 50'sinden fazlasını Türkiye oluşturmaktadır. Sadece Kazanlı kumsalı *C.Mydas*'ın %12'sini barındırmaktadır. Başka bir deyişle, *C.Mydas* türünün Akdeniz'deki en önemli üreme alanı Türkiye'dir. *Caretta Caretta* açısından ise Yunanistan ve Libya'nın ardından 3. önemli yuvalama alanıdır (Canbolat, 2004: 81; Elmaz ve Kalay, 2006: 29; Yılmaz vd, 2010: 4).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)'e göre *C.Mydas* düzenli olarak Akdeniz'de bulunmakta ve nesli küresel olarak tehlike altında olup Akdeniz popülasyonu kritik olarak tehlike altındadır (Sönmez, Özdilek, 2011: 21). Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)'nin yayınladığı Kırmızı liste *Caretta Caretta* türünü tehlike altında (<http://www.iucnredlist.org/details/3897/0>) ve *C.Mydas* türü kritik derecede tehlike altında olan (<http://www.iucnredlist.org/details/4615/0>) hayvanlar olarak tanımlamıştır. Her iki türü de Ülkemiz, Bern (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi 1984) ve Barselona (Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi 1981) ve CITES (The Convention for the International Trade in Endangered Species) sözleşmeleri tarafı olması nedeniyle korumakla yükümlüdür (Gönenç, 1992: 10-11; Uçar, 2008: 2).

Nesli tehlikede olan deniz kaplumbağalarının yaşam alanlarının tespiti ve bu alanların korunarak türlerin devamını sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde deniz kaplumbağaları ile ilgili tüm faaliyetler Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilmektedir. Deniz Kaplumbağaları İzleme ve Değerlendirme Komisyonu" genel çalışmaları koordine etme amacıyla 1990 yılında kurulmuştur ve Bakanlık, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile her yıl Deniz Kaplumbağaları İzleme ve Koruma Projeleri kapsamında yuva tespit çalışmaları yürütülmektedir. Ülkemizde de bu türlerin korunması amacıyla "Tür İzleme ve Koruma Genelgesi ve Deniz Kaplumbağalarının Korunması Konulu Genelge" çıkarılmış, yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda ülkemizde Deniz Kaplumbağaları Yuvalama Alanlarının belirlenerek ve bu alanlara ilişkin olarak koruma-kullanma koşulları oluşturulmuştur (<http://www.milliparklar.gov.tr>).

Ülkemizde yaşam alanlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda batıdan doğuya doğru sırasıyla; Dalyan, Dalaman, Fethiye, Patara, Kumluca, Belek, Kızılot, Demirtaş, Gazipaşa, Göksu Deltası, Kazanlı, Akyatan ve Samandağ olmak üzere

toplam 13 kumsal birinci derece öneme sahip olarak, Ekincik, Kale, Tekirova ve Anamur olmak üzere toplam 4 kumsal ise nispeten az öneme sahip olarak belirtilmiş ve ülkemiz sahillerinde yuvalama yoğunluğu açısından önemli 17 bölge tespit edilmiştir (Uçar, 2008). Daha sonra yapılan çalışmalarla aralarında Olympos-Çıralı, Yumurtalık ve Alata kumsallarını da içeren 8 kumsal daha eklenerek günümüzde 21 üreme habitatu belirlenmiştir.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, tarafından yapılan 2012 yılı yuva tespit çalışmalarında, 5 il sınırları içerisinde yer alan yuvalama kumsallarında 2 bin 400 civarında yuva tespit edilmiştir. Yuva sayıları; Dalyan'da 200, Dalaman-Sarıgerme'de 20, Fethiye'de 20, Belek'de 600, Olimpos-Çıralı'da 65, Alata'da 122, Kazanlı'da 144, Davultepe'de 94, Anamur'da 524, Akyatan'da 258, Samandağ'da 294, Göksu Deltası'nda 38 adet olarak tespit edilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21046808.asp>) İki türün bir yuvaya bıraktıkları yumurta sayısının ortalama 90-130 ve 110-130 arasında değişim gösterdiği Uçar (2008: 11-13) düşünüldüğünde ne derece önemli bir kaplumbağa turizmi kaynağına sahip olduğumuz anlaşılmaktadır.

Caretta Caretta ve C.Mydas ekoturizm için mükemmel bir türdür. Çünkü yumurtlamak için karaya çıktıklarında kolaylıkla izlenebilmektedirler (Johnson vd, 1996: 571). Ancak böylesine önemli bir turizm kaynağı ülkemizde Dünyadaki diğer popüler destinasyonlarda olduğu gibi bir çekicilik ve tanıtım unsuru olarak kullanılamamaktadır. Türkiye'de kaplumbağa turizmi potansiyeli açısından yapılan akademik çalışmalar oldukça yetersizdir ve kaplumbağa izleme turizmi etkinlikleri ise son derece sınırlıdır. Sadece Dalyan İztuzu kumsalında yapılan kaplumbağa izleme turları, Carettaları görmek isteyenlerin talepleri nedeniyle son yıllarda popüler bir gezi türü olmuştur (<http://www.mugladalyan.com>).

Ülkemizde yaban hayatına doğru yavaş yavaş artan bu ilgi ile birlikte deniz kaplumbağalarına karşı bir farkındalık oluşmuştur. Sivil toplum kuruluşları ve basın kaplumbağa konularına eğilmeye başlamış, deniz kaplumbağası sempozyumları düzenlenmeye başlanmış, gönüllü katılımlar için formlar düzenlenmiş, WWF Türkiye'nin "deniz kaplumbağası evlat edinme kampanyası" adı altında bağış toplama gibi projeler oluşturulmuştur (<http://www.wwf.org.tr>). Birçok üniversitede bilimsel çalışmalar, koruma ve eğitim faaliyetleri yapmak üzere Deniz Kaplumbağa Araştırma ve Uygulama Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerden birisi de Mersin'de kurulan Deniz Kaplumbağaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'dir.

Mersin deniz kaplumbağaları üreme kumsalları açısından oldukça önemli bir kenttir. Türkiye'de 21 üreme alanından 4'ü Mersin'de bulunmaktadır. Bunlar; Kazanlı, Alata, Göksu Deltası ve Anamur kumsallarıdır (Ergene vd, 2010: 7). Mersin Deniz Kaplumbağaları Uygulama ve Araştırma Merkezi; Caretta Caretta ve Chelonia Mydas türü deniz kaplumbağalarının, özellikle Mersin ili Kazanlı, Alata, Göksu Deltası ve Anamur'daki üreme kumsallarında ve bunlara son araştırmalarla eklenen Davultepe 100. Yıl Kumsalı'nda bulunanlar olmak üzere deniz kaplumbağalarının

korunması, rehabilitasyonu, araştırma ve eğitim faaliyetlerinin organizasyonunun sağlanması ve yürütülmesi çalışmalarında bulunmaktadır (<http://www.mersin.edu.tr/akademikf/deniz-kaplumbagalari-uygulama-ve-arastirma-merkezi>). Aşağıda bu üreme kumsalları yer almaktadır:

• **Kazanlı:** Mersin'in merkezinde yer almaktadır. C. Mydas populasyonunun % 50'sinden fazlasını Türkiye oluştururken, sadece Kazanlı kumsalı C.Mydas'ın %12'sini barındırmaktadır. Kazanlı kumsalı, yuvalama yoğunluğu açısından, tüm Akdeniz'de üçüncü, Türkiye'de ise ikinci sıradadır (Elmaz, 2005: 11). Kazanlı özellikle C.mydas önemiyle ilgili olarak uluslararası birçok akademik çalışmada yer almaktadır (Kasperek vd, 2001; Kasperek, 2002; Venizelos ve Kasperek, 2006). Yapılan akademik çalışmalarda da ağırlıklı olarak biyolojik unsurlar, çevresel faktörler, koruma çalışmaları gibi konular işlenmiştir. Kasperek vd (2001) Chelonia Mydas'ın Akdeniz'deki yuvalama alanlarına Akyatan ve Samandağ ile birlikte Kazanlı'nın en önemli yuvalama alanı olduğu sonucuna ulaşmıştır. 2012 yılı yuva tespit çalışmalarında Kazanlı'da 144 civarı yuva tespit edilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21046808.asp>). Ancak Kazanlı kumsalına yumurta bırakan C. Mydas populasyonu; karada yuvalara ve yavrulara yönelik predasyon, deniz kirliliğinin artması ve yuvalama kumsalında yapılan tahribat nedeniyle bariz şekilde tehdit altındadır. Bu nedenlerle, C. Mydas türünün daha fazla zarar görmemesi için koruma programı uygulanması zorunludur (Elmaz, 2005: 11). Venizelos ve Kasperek (2006) Kazanlı'daki deniz kaplumbağaları konusunda özellikle tehlikeli kimyasal atıklara dikkat çekmekte, kıyı erozyonunu durdurmak için ve yuvalama alanlarının tahrip edilmemesi için gerekli önlemlerin alınmasını gerektiğini vurgulamaktadır.

• **Alata:** Mersin ilinde ve merkeze 30 km uzaklıkta bulunmakta olup, I. Derece Doğal Sit Alanı olarak ilan edilen Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü'nün sınırları içinde yer almaktadır. 2003 yılında Alata kumsalı yeni bir üreme alanı olarak tanımlanmış 2005 yılında Alata kumsalı yeni bir üreme alanı olarak kabul edilerek kırmızı listeye alınmıştır (Uçar, 2008: 13). Son yıllarda, Alata kumsalı Türkiye'deki önemli deniz kaplumbağası yuvalama alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Ergene vd, 2011: 343). 2012 yılı yuva tespit çalışmalarında Alata'da 122 civarı yuva tespit edilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21046808.asp>).

• **Göksu Deltası:** Göksu Deltası, 1989'da Yaban Hayatı Koruma Sahası (Akgöl ve çevresi 4.356 km²), 1990'da Özel Çevre Koruma Bölgesi (kıyı suları dahil 23.600 km²), 1994'de Türkiye'nin ilk beş Ramsar alanından biri olarak seçilmiştir. 1996 yılında I. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilmiştir. Tüm bu statüler Göksu Deltası'nı Türkiye'nin en iyi korunan alanlarından biri durumuna getirmiştir. Deltanın 35 km uzunluğundaki kumsalları iki tür denizkaplumbağası (Caretta Caretta) ve yeşil deniz kaplumbağası (C.Mydas) için Türkiye'deki en önemli yumurtlama alanlarının başında gelmektedir. 2012 yılı yuva tespit çalışmalarında Göksu Deltası'nda 38 yuva tespit edilmiştir. Göksu, doğallığı bozulmamış, kuş türleri açısından son derece zengin bir sulak alan olarak kuş gözlemcilerinin de uğrak yeridir. Ancak turizm faaliyetleri yapılmasına, kuş gözlemciliğinde uğrak yeri olmasına rağmen kaplumbağa izleme turizmi etkinlikleri yapılmamaktadır (<http://www.turkiyesulakalanlari.com/goksu-deltası-mersin/>).

• **Anamur:** Canbolat (2004), Caretta Caretta türünde Anamur'un 1. Derece önemli yuvalama alanı olduğunu belirtmektedir. Son araştırmalara göre 2012 yılı yuva tespit çalışmalarında Anamur'da 524 yuva tespit edilmiştir. Uçar (2005:3): Anamur kumsalına yuva yapan Caretta Caretta, C.Mydas ve Trionyx triunguis popülasyonlarını incelemiştir. 2006 ve 2007'deki çalışmalar Anamur kumsalının yuva yoğunluğu açısından Türkiye'nin en önemli ilk iki üreme kumsalı arasında yer alabilecek kapasitede olduğunu göstermiştir. Çalışmada, Türkiye'de ilk defa Anamur ilçesinde deniz kaplumbağalarını koruma önlemlerinin alınması ve devam eden projeler için veri toplanması suretiyle geçici istihdam yaratılması amacıyla, "Deniz kaplumbağalarının korunması ve geçici istihdam yaratılması projesi" gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında alan çalışmalarda ilçede ikamet eden ve işsiz, yeşil kartlı ve toplumun en yoksul % 6 lık kesiminde yer alan vatandaşlar belirlenmiş ve çalıştıkları gün esasına göre ücretli statüsünde çalıştırılmışlardır. 2007 yılında bölge halkında oluşan farkındalık; Anamur Çevre Doğa ve Turizm Derneği AÇED kurulmasını deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik çalışmalara yönelmesini sağlamıştır. Uçar (2005: 8)'a göre yöre halkından oluşan bu dernek koruma çalışmalarının daha iyi yürütülmesi için desteklenmesi gerekmektedir.

Ayrıca son çalışmalarla yine Mersin merkezde yer alan Davultepe 100.Yıl Kumsalı'nda toplam 68 C.Mydas ve 4 Caretta Caretta yuvası belirlenmiş ve bu üreme kumsalı 1. Derece Koruma Alanı (SİT) olarak kabul edilmiştir. Mersin sahil şeridinde üreme kumsalı olarak ilan edilmiş olan bu kumsallar haricinde de yuvalama amaçlı deniz kaplumbağası çıkışlarının olduğu bilinmekte ve bunların belirlenebilmesi için daha fazla bilimsel çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Ergene vd, 2010: 7). Bu durum aynı zamanda turizm araştırmalarına da konu olmamakta ve birçok destinasyonumuzda olduğu gibi bu alanlar ekoturizm ve tanıtım amaçlı kullanılmamaktadır.

Mersin, zengin hayvan potansiyeli ve uygun coğrafi ve iklim koşullarına sahip olması nedeniyle yaban hayatı turizm olanakları çok geniştir (Turizm Master Planı, 2010: 117). Yukarıda da açıklandığı gibi yapılan bilimsel çalışmalarla son yıllarda yeni üreme kumsallarının da eklenmesiyle Mersin'in çok zengin bir deniz kaplumbağası turizm potansiyeli de olduğu görülmektedir. Deniz kaplumbağalarının Mersin açısından bu önemi giderek daha fazla dikkat çekmekte ve halkın bu konuda bilinç düzeyi de arttırılmaktadır. Özellikle Haziran ayında Mersin'de yapılacak olan Akdeniz Oyunları bu çerçevede ulusal ve uluslararası alanda bu bilinci ve tanıtımı arttıracak bir araç haline gelmiştir. Bu kapsamda yapımı devam eden "Mersin Olimpiyat Stadı"nın çatı görüntüsü Caretta şeklinde projelendirilmiştir. Koruma altındaki kaplumbağaların varlığına dikkat çekmek ve ülkemiz ile ilimizin bu konudaki hassasiyetini vurgulamak için logoda kaplumbağa figürü yer almıştır (<http://www.mersin.gov.tr/Default.aspx?pid=15&hbid=1190>). Ayrıca logodan hareketle yaratılan maskota isim bulma halkın katılımının da sağlanması amacıyla oylamaya sunulmuştur. Caretta Caretta'nın Türkçe okunuşu olan Karetta; 17 ismin yarıştığı ve 10.147 kişinin katıldığı oylama sonucunda en çok oyu alarak 2013 Mersin 17. Akdeniz Oyunları'nın maskot ismi olarak belirlenmiştir. Buradan

hareketle oylamaya katılanların “portakal, deniz, inci, limon vb” önerilere göre karettanın Mersin’i temsil edecek bu logoya daha çok yakıştığını düşündükleri söylenebilmektedir (Akdeniz Oyunları Delege Başkanları El Kitabı Taslağı,2012).

Sonuç ve Öneriler

Dünyanın ortak malı olarak görülen deniz kaplumbağalarının sulardaki görünümü, kumsallara yumurtlamak için çıkmaları ve yumurtalardan yavruların çıkarak denize doğru yolculukları izleyenlere eşsiz bir deneyim sunmaktadır. Türkiye bu kumsallar açısından oldukça önemli olmasına rağmen, bu kaynağı turizm değeri açısından kullanamayan bir ülke durumundadır. Özellikle Mersin’in sahip olduğu bu doğal kaynağı hem tanıtımında hem de turizmini geliştirmede önemli bir araç olarak kullanılmalıdır. Metinde de değinildiği gibi kaplumbağa temelli ekoturizm destinasyona ekonomik, sosyal birçok yarar sağlamanın yanı sıra; türlerin korunmasına ve turizmin sürdürülebilirliğine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Dünyada oldukça önemli olan ve artık günümüzde ülkemizde de yavaş yavaş değeri bilinen deniz kaplumbağaları izleme turizmi, aşağıda yer alan unsurların da gözetilmesiyle Mersin’e rekabetçi bir avantaj yaratabilecektir (Kaksa, 2008; Yılmaz vd, 2010; Ergen vd, 2010):

- Bölgede çalışmaları devam eden Kazanlı turizm projesi bu turizm türünün geliştirilmesi için konaklama arzının geliştirilmesine yardımcı olabilecektir. Kazanlı sahillerinde yer alan 1.534 hektarlık turizm merkezinin planlanması tamamlanmış ve alt yapı çalışmaları devam etmektedir. Planlama alanı içerisinde bulunan 5 adet otel, 2 adet tatil köyünde toplam 7.600 yatak gelişmesi planlanmış olup ayrıca 2 adet golf sahası, 1 adet sağlıklı yaşam tesisi, 1 adet kongre ve sergi merkezi ve 1 adet günübirlik tesis yer almaktadır (Master Planı, 2010: 179). Ancak bu yapılanmada ve uygulamasında deniz kaplumbağaları koruma faktörü göz ardı edilmemelidir.

- Kentin güzelleştirilmesi, alt yapı eksikliklerinin giderilmesi, Antalya-Mersin karayolunun iyileştirilmesi ve Çukurova Havalanı’nın bitirilmesi gibi kentin turizm açısından genel sorunları giderilmelidir.

- Önemli bir ekoturizm kaynağı olan deniz kaplumbağalarının neslinin tükenmemesi için bunların yuvalama alanlarının ve yuvaların korunması kadar denizlerin ve kumsalın da hem kirlilik açısından hem de yapılan zararlı faaliyetler açısından kontrol edilmesi gerekmektedir.

- İnsanların kumsallara gece ziyaretleri, araç trafiği ve şemsiyelerle yumurtaları tahrip etmeleri, kumsaldan görülen ışıklandırmalar, yanlış yapılanmalar ve zararlı predasyonlar konusunda yerel halka bilinç kazandıracak projeler uygulanmalıdır. •

- Mersin ilinin Türk turizminden aldığı pay son derece düşüktür. Ayrıca Türkiye’de iç turizm de geliştirilememiştir. Eğitim, bilimsel ve koruma amaçlı faaliyetlerle, doğa fotoğrafçılığı, kontrollü günübirlik geziler, öncelikle Bu bağlamda iç turizmi geliştirmek için bir fırsat yaratabilecektir. Yapılacak bu etkinliklerin ve izleme faaliyetlerinin yazılı ve görsel medyada (belgesel vb) tanıtım amaçlı kullanımı bu turizmin geliştirilmesine ve kent tanınırlığına fayda sağlayabilecektir.

- Anamur örneğinde olduğu gibi Mersin’in istihdam sorunlarına küçük çaplı da olsa yanıt verebilecek etkinlikler yapılabilir.

- Gözlem için gerekli dürbün vb kiralama olanakları sağlanabilir.
- Bilgilendirme ve farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalar (yerel halk, öğrenciler, turistler, turizm yatırımcıları vb.) projeleri uygulanmalı ve gönüllü desteği de sağlanarak eğitim ve rehberlik çalışmaları yapılmalıdır.
- İzleme etkinliği mutlaka uzman bir rehber eşliğinde ve bu kişinin kontrolünü sağlayabilecek düzeyde maksimum 15 kişiden oluşan gruplarla, belirli bilimsel kurallara uyularak yapılmalıdır. Mersin'in Deniz Kaplumbağa Araştırma Merkezi'nde bu konudaki uzman akademisyenlerin varlığı ve ve bu izlemeye rehberlik edecek ve eğitim verecek olmaları yukarıda anlatıldığı üzere kaplumbağayı izlemede yapılan bilinçsiz davranışların etkilerini ortadan kaldıracak bir fırsat oluşturmaktadır.
- Koruma, izleme ve bilimsel araştırmalara Mersin kumsallarında devam edilmesi için gerekli olan destek sağlanmalıdır. Sağlanacak bu destekle yapılabilecek olan bilimsel çalışmalar sonucunda kumsaldaki aktivitelerin belirlenmesiyle turizm faaliyetlerinin yapılması düşünülürken bu saptamalar doğrultusunda hareket edilmesi önerilmektedir. Bu destek metinde değinildiği gibi popüler destinasyonlardaki uygulamalardaki kaplumbağa izleme turizminden sağlanabilmektedir.

Kaynakça

- Akdeniz Oyunları Delege Başkanları El Kitabı Taslağı, 2012.
- Armutak, A (2004). Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi, *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesinin Fakülte Dergisi*, Sayı:2 <http://www.altinulke.com/viewtopic.php?f=26&t=31> . Erişim:13.03.2013
- Bahçe, S. (2013). *Alternatif Turizm*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 2744, Eskişehir.
- Ballantyne, R., Packer, J. ve Hughes, K. (2009). Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences, *Tourism Management* 30, 658–664.
- Ballantyne, R.; Packer, J; Sutherland, L (2011). Visitors' memories of wildlife tourism: Implications for the design of powerful interpretive experiences, *Tourism Management*, 32, 770-779.
- Canbolat, A.F. (2004). A review of sea turtle nesting activity along the Mediterranean coast of Turkey. *Biol Conserv*, 116:81–91
- Dikou, A. (2010). *Ecotourism: management, development and impact / Anton Krause and Erich Weir, editors*, Nova Science Publishers, Inc. New York
- Ekoturizm Sektör Raporu (2012). Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, <http://www.baka.org.tr/uploads/1349952547EKOTURİZM-SEKTOR-RAPORU-11EYLUL.pdf> Erişim: 02.03.2013
- Elmaz, Ç. (2005). Mersin Kazanlı Kumsalı'nda yuvalayan *Chelonia mydas* ve *Caretta caretta* türü deniz kaplumbağaları popülasyonlarının durumu ve korunması, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Elmaz, Ç. ve Kalay, M. (2006). *Chelonia* ve *Caretta caretta*'nın Kazanlı Kumsalı'ndaki üreme başarısı, *Ekoloji*, 58: 28-32.
- Erdoğan, N. ve Yağcı, Ö. (2002). Evaluating the Ecotourism from the Point of social, Economic and Environmental Perspectives in terms of Sustainability, *First*

Tourism Congress Of Mediterranean Countries, Tourism in Mediterranean From Past To Future, 405–418, Antalya.

Ergene, S. ve Aymak, C. (2009). 2005 Üreme Sezonunda Alata Kumsalı'na (Mersin) Yuva Yapan *Chelonia mydas* ve *Caretta caretta* Populasyonlarının Araştırılması, *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 26(3) 187-196.

Ergene, S., Aymak, C., Uçar, A. H., Kaçar, Y. ve Şengezer, S.N. (2010). Davultepe 100. Yıl Kumsalı'nda (Mersin) Deniz Kaplumbağası Yuvalama Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Ön Çalışma, *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 27, (1) 7-13.

Ergene, S., Aymak, C. ve Uçar, A.H. (2011). Carapacial scute variation in green turtle (*Chelonia mydas*) and loggerhead turtle (*Caretta caretta*) hatchlings in Alata, Mersin, Turkey, *Turk J Zool*, 35(3) 343-356.

Gönenç, E. (1992). *Doğal çevre ve Dalyan'da kaplumbağa turizmi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Harriott, V.J. (2002). *Marine tourism impacts and their management on the Great Barrier Reef*, CRC Reef Research Centre Technical Report, No: 46 CRC Reef Research Centre, Townsville.

Higginbottom, K (2004). *Wildlife Tourism Impacts, Management and Planning*, CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd, ISBN 1 86335 548 0.

Jacobson S.K.ve Lopez A.F. (1994). Biological impacts of ecotourism: tourists and nesting turtles in Tortuguero national park, Costa Rica. *Wildlife Society Bulletin* 22: 414–419.

Johnson, S. A., Bjorndal, K. A. ve Bolten, A. B. (1996). Effects of organized turtle watches on loggerhead (*Caretta caretta*) nesting behaviour and hatchling production in Florida. *Conservation Biology*,10, 570–577.

Kaksa, Y. (2008). *Marine Turtle Newsletter*, Second Turkish National Sea Turtle Symposium, (25-27 October) No. 119; 1-25.

Kasperek, M., Godley, B. J. ve Broderick, A. C. (2001). Nesting of the green turtle, *Chelonia mydas*, in the Mediterranean: A review of status and conservation needs, *Zoology in the Middle East*, 24: 45-74.

Kasperek, M. (2002). *Conservation of the marine turtles in Kazanlı beach (Turkey). Report of an on-the-spot appraisal undertaken for the Council of Europe*. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern Convention) Strasbourg, TPVS/ Files, 2- 6.

Kuter, N. ve Ünal, E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri *Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2): 146-156.

Mersin İli Turizm Master Planı, (2010). <http://www.mersinkulturturizm.gov.tr/dosya/1-284651/h/arastirmaraporu.pdf> Erişim 11.03.2013

Newsome, D., Dowling, R. ve Moore S (2005). *Wildlife Tourism*, Aspects of Tourism: 24, Channel View Publications.

Oğurlu, İ. (2008). Yaban Hayatı Kaynaklarımızın Yönetimi Üzerine, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* Seri: A (2) 35-88.

Orams, M. (1999). *Marine Tourism: Development, Impacts and Management*, Routledge Publishers, London.

Rodger, K., Moore, S.A., ve Newsome, D (2011). Developing and testing an

- assessment framework to guide the sustainability of the marine wildlife tourism industry, *Journal of Ecotourism*, 10 (2) 149-164.
- Rodger, K., Moore, S.A., ve Newsome, D (2010): Wildlife Tourism Science and Scientists: Barriers and Opportunities, *Society & Natural Resources: An International Journal*, 23(8) 679-694.
- Sönmez, B. (2006). *Samandağ kumsalında su baskını ve erozyon tehdidi altında olan deniz kaplumbağa yuvalarına uygulanan koruma tedbirleri etkinliğinin araştırılması*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Sönmez, B. ve Özdilek, Ş.Y (2011). Samandağ Yeşil Deniz Kaplumbağası (*Chelonia mydas*) Yuvalama Kumsalının Kum Sıcaklığı ve Nem İçeriğinin Belirlenmesi, *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 2(1) 21-27.
- Tapper, R. (2006). *Wildlife Watching and Tourism: A study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impacts on species*, United Nations Environment Programme (UNEP) / Convention on Migratory Species (CMS). www.cms.int, Erişim: 12.02.2013.
- Tisdell, C. ve Wilson, C. (2000). *Wildlife-based Tourism and Increased Tourist Support for Nature Conservation Financially and Otherwise: Evidence from Sea Turtle Ecotourism at Mon Repos*, Economics, Ecology and the Environment Working Papers No. 54, Dept of Economics, The University of Queensland.
- Tisdell, C. ve Wilson C. (2002). *Economic, Educational and Conservation Benefits of Sea Turtle-Based Ecotourism: A study Focused on Mon Repos*. CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd., Gold Coast, Queensland, Australia.
- Tisdell, C., ve Wilson, C. (2005). Perceived impacts of ecotourism on environmental learning and conservation: Turtle watching as a case study. *Environment, Development and Sustainability*, 7, 291-302.
- Uçar, A.H (2008). *Anamur yuvalama kumsalındaki deniz kaplumbağaları Caretta Caretta ve Chelonia Mydas ve yumuşak kabuklu nil kaplumbağası Trionyx populasyonlarının biyolojik özelliklerinin ve kumsal özelliklerinin incelenmesi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ünal, Y (2011). *Isparta Yazılıkaya'da Av Yaban Hayatı Envanteri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Venizelos, L. ve Kasperek, M. (2006). *The White Ghosts ofKazanlı: Sea Turtle Conservation in Turkey*, Frick, M., A. Panagopoulou, A. Rees and K. Williams (eds). Book of Abstracts- 26th Annual Symposium on Sea Turtle Biology and Conservation.
- Waayers, D. (2002). *Wildlife Tourism: Marine Turtle Tourism, Lecture 11*, <http://www.bio-nica.info/biblioteca/Waayers2002Turtles.pdf> , Erişim: 15.03.2013.
- Wilson, C., ve Tisdell, C. (2003). Conservation and economic benefits of wildlife-based marine tourism: Sea turtles and whales as case studies. *Human Dimensions of Wildlife*, 8, 49-58.
- Yılmaz, C., Türkozan, O. ve Oruç, A (2010) *Deniz Kaplumbağası ve Yumuşak Kabuklu Nil Kaplumbağası Popülasyonlarının Araştırılması ve Korunması, Tuzla, Akyatan, Ağyatan ve Yumurtalık Milli Parkı*,

http://awsassets.wwftr.panda.org/downloads/cirali2010_web.pdf

Erişim 22.02.2013.

Zeppel, H. (2008). Education and Conservation Benefits of Marine Wildlife Tours: Developing Free-Choice Learning Experiences, *The Journal of Environmental Education*, Spring, 39 (3) 3-17.

<http://www.nature.org/greenliving/what-is-ecotourism.xml> , Erişim 25.02.2013.

http://www.zeably.com/Tourism_in_Belize , Erişim: 24.02.2013

<http://www.tukcev.org.tr/faaliyetlerimiz/dogal-yasam/turkiyede-doga-ve-cevre> , Erişim 25.02.2013.

<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14577/turkiye-turizm-stratejisi-ve-eylem-plani.html> , Erişim 18.02.2013.

<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=353726> Erişim 25.02.2013.

<http://www.peopleandplanet.net/?lid=26786&topic=26§ion=47> , Erişim 18.02.2013.

<http://www.nprsr.qld.gov.au/parks/mon-repos/pdf/mon-repos-cp-turtle-watch.pdf> Erişim 18.02.2013.

<http://www.yabantv.com/haber/12150-kaplumbaga-turizmi> Erişim 18.02.2013.

<http://geographika.com/tr/tur/gana-su-kaplumbagasi-gonullu-turu> , Erişim 18.03.2013.

<http://www.iucnredlist.org/details/3897/0>, Erişim 25.02.2013.

<http://www.iucnredlist.org/details/4615/0> , Erişim 18.02.2013.

http://www.milliparklar.gov.tr/AnaSayfa/resimliHaber/12-10-17/4_ULUSAL_DEN%C4%B0Z_KAPLUMBA%C4%9EALARI_SEMPOZYUMU_%C3%87AN_AKKALE%E2%80%99DE_YAPILDI.aspx?sflang=tr , Erişim 22.02.2013.

<http://www.muğladalyan.com/dalyan-da-ku%C5%9F-ve-kaplumba%C4%9Fa-izleme-turu> , Erişim 15.03.2013.

http://www.wwf.org.tr/basin_bultenleri/basin_bultenleri/?1369, Erişim 22.02.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21046808.asp> , Erişim 22.02.2013.

<http://www.mersin.edu.tr/akademikf/deniz-kaplumbagalari-uygulama-ve-arastirma-merkezi> , Erişim 15.02.2013.

<http://www.mersin.gov.tr/Default.aspx?pid=15&hbid=1190>, Erişim 15.03.2013